

EFEKTYVUMO PRINCIPAS IR LAIKINOSIOS APSAUGOS PRIEMONĖS BEI ŽALOS ATLYGINIMAS KAIP TIEKĖJŲ TEISIŲ GYNIMO PRIEMONĖS VYKDANT VIEŠUOSIUS PIRKIMUS

Deividas Soloveičikas, LL.M

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedros lektorius
socialinių mokslų daktaras
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 236 61 70
El. paštas: d.soloveicikas@sma.lt

Šis straipsnis yra įvadas į tiekėjų teisių gynimo vykdant viešuosius pirkimus temą Lietuvos teisės doktrinoje. Juo derinama bendrų viešųjų pirkimų teisės temų analizė su konkrečių tiekėjų teisių gynimo priemonių tyrimu. Šioje publikacijoje analizuojami Europos Sąjungos (ES) viešųjų pirkimų teisės aktai, kuriais reglamentuojamas tiekėjų teisių gynimas, daug dėmesio skiriama efektyvumo principui kaip fundamentaliam teisėtumui ir tinkamai organizuojamų bei vykdomų viešųjų pirkimų pagrindui. Be to, tiriamos ir dvi teisių gynimo vykdant viešuosius pirkimus priemonės – laikinosios apsaugos priemonės ir žalos atlyginimas.

This article is an introduction into the subject on remedies in public procurement within the domain of Lithuanian law. The author seeks to combine the analysis of some general topics related to the remedies in public procurement with the research of particular remedies provided by national as well as EC legislation. Besides, this publication encapsulates the research on the principle of effectiveness as a grandstanding element of the whole public procurement system.

Įvadas

Tiekėjų teisių gynimas vykdant viešuosius pirkimus yra itin svarbi tema. Nesant efektyvaus mechanizmo, kuriuo būtų užtikrinamas tiekėjų teisių gynimas ir apsauga, nebūtų galimybės tikėtis vaisingų viešųjų pirkimų rezultatų ir tikslų įgyvendinimo, ką jau kalbėti apie Lietuvos teisės atitiktį ES teisės aktams ir juose nustatytiems reikalavimams. Vaizdžiai kalbant, galima teigti, kad tiekėjų teisių ir jų teisėtumui interesų gynimas yra neatsiejama „viešųjų pirkimų teisės DNR“

dalis. Nepaisant to, kad besiformuojančioje Lietuvos viešųjų pirkimų teisės doktrinoje nėra teisinės analizės šia tema, o būtent toks tyrimas ir tokios informacijos sklaida turėtų būti vienas iš prioritetinių uždavinių, siekiant, kad viešųjų pirkimų sistemos dalis, susijusi su tiekėjų teisių gynimu, funkcionuotų sklandžiai ir nuosekliai.

Šia publikacija siekiama kelių savarankiškų tikslų. Pirma, autoriaus nuomone, yra svarbu išanalizuoti tiekėjų teisių gynimo vykdant viešuosius pirkimus instituto prigimtį, analizuojant tam tikrus ES viešųjų

pirkimų teisės aktus, kuriais buvo siekiama suformuoti konceptualų tiekėjų teisių gynimo mechanizmą. Būtent todėl šio straipsnio pirmojoje dalyje yra pateikiama aktualių ES teisės aktų analizė, o antrojoje – tiriamą viešųjų pirkimų efektyvumo principo koncepcija. Svarbu pažymėti, kad šiose publikacijos dalyse pateikta informacija padeda suvokti, kaip turi būti aiškinamos ir taikomos Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo [1] (toliau – VPI) V skyriaus nuostatos. Be to, ši informacija sudaro prielaidas tinkamai, teisėtai ir pagrįstai pritaikyti visas tiekėjų teisių gynimo priemones, įskaitant ir tas, kurios nėra analizuojamos šiame darbe. Antra, šiuo straipsniu siekiama išanalizuoti dvi konkrečias tiekėjų teisių gynimo vykdant viešuosius pirkimus priemones – laikinąsias apsaugos priemones ir žalos atlyginimą. Tam yra skirtos trečioji ir ketvirtoji publikacijos dalys. Trečia, šiame straipsnyje pateikiamas globalesnis tiekėjų teisių gynimo vykdant viešuosius pirkimuose instituto suvokimas, t. y. skatinama teisės praktikus įvertinti aptariamais priemonėmis ir jas taikyti ne tik nacionalinės teisės, bet ir ES teisės, galiausiai bendros ES rinkos kontekste. Darbo pabaigoje pateikiamos atlikto teisinio tyrimo išvados.

Rengiant publikaciją remtasi ES teisės aktais, Europos Teisingumo Teismo (toliau – ETT), taip pat Lietuvos teismų praktika ir norminiais teisės aktais. Daug dėmesio skiriama su tema susijusiai teisės doktrinai.

1. ES direktyvos dėl tiekėjų teisių gynimo vykdant viešuosius pirkimus apžvalga

Neatskiriama ES viešųjų pirkimų teisės dalis yra ES direktyvos dėl tiekėjų teisių

gynimo (angl. *Remedies directives*). Šios direktyvos yra pagrindiniai ES teisės aktai, kuriais įgyvendinamas visuotinai pripažintas bendrasis teisės principas *ubi ius, ibi remedium* ginant tiekėjų teises viešųjų pirkimų srityje. Tai – ES direktyva 89/665/EEB [2, p. 0033–0035] (toliau – Direktyva 89/665), ES direktyva 92/13/EEB [3, p. 0014–0020] (toliau – Direktyva 92/13) ir šiuos teisės aktus iš dalies keičianti ir pildanti ES direktyva 2007/66/EB [4, p. 0031–0046] (toliau – Direktyva 2007/66)¹. Direktyva 89/665 reglamentuoja reikalavimus, susijusius su tiekėjų teisių gynimu vykdant „klasikinio sektoriaus“ viešuosius pirkimus, kurių tvarka reglamentuojama ES direktyva 2004/18/EB [5, p. 114–240]. O Direktyvoje 92/13 numatomos priemonės, kurias valstybės narės privalo įgyvendinti, kad „komunalinio“ sektoriaus viešieji pirkimai, kurių įgyvendinimo taisyklės numatytos ES direktyvoje 2004/17/EB [6, p. 1–113], atitiktų minimalius viešųjų pirkimų principų postulatus. Visos nurodytos ES direktyvos yra ES antrinės teisės šaltiniai, kuriais įgyvendinamos ES sutarties [7] normos, kuriomis tiekėjai taip pat neabejotinai gali remtis gindami savo teisės ir teisėtus interesus viešojo pirkimo proceso metu.

Pirmosiomis tiekėjų teisių gynimo ES direktyvomis, t. y. Direktyva 89/665 ir Direktyva 92/13, buvo nustatyti pamatiniai reikalavimai, kuriuos turi atitikti kiekvienos valstybės narės nacionalinė viešųjų pirkimų teisė tiek, kiek tai susiję su perkančiųjų organizacijų atliekamais pirkimais. Direk-

¹ Direktyvos 2007/66 3 straipsnyje numatyta, kad ši direktyva privalo būti valstybių narių įgyvendinta, t. y. perkelta į nacionalinę teisę ne vėliau kaip 2009 m. gruodžio 20 dieną.

tyvos 89/665 preambulėje numatyta, kad specifinės tiekėjų teisių gynimo priemonės vykdant viešąjį pirkimą yra būtinos, nes „[...] nacionaliniu ir Bendrijos lygiu galiojantys principai, užtikrinantys šių direktyvų taikymą, ne visuomet yra pakankami, norint užtikrinti, kad būtų laikomasi atitinkamų Bendrijos nuostatų [...]“ [2]. Taigi tam, kad tiekėjų teisės viešojo pirkimo metu būtų maksimaliai apsaugotos, nepakako išimtinai ES Sutartyje įtvirtintų ar ją aiškinant suformuluotų lygia-teisiškumo, nediskriminavimo, skaidrumo, proporcingumo, abipusio pripažinimo ir kitų principų. Tiekėjų teisių gynimo viešojo pirkimo ES srityje direktyvų autoriai Direktyvos 89/665 preambulėje *inter alia* nurodo, jog „[...] Bendrijos konkurencijai skverbiantis į viešųjų pirkimų sritį būtina gerokai padidinti skaidrumo ir nediskriminavimo garantijas; nes tam, kad būtų pasiekta apčiuopiamų rezultatų, reikalingos veiksmingos ir neatidėliotinos teisių gynimo priemonės, taikytinos Bendrijos teisės viešųjų pirkimų srityje arba nacionalinių šią teisę įgyvendinančių taisyklių pažeidimo atveju [...]“ [2]. Kitaip tariant, tiekėjų teisių gynimas vykdant viešąjį pirkimą negalėjo būti veiksmingas išimtinai remiantis tik fundamentaliaisiais ES teisės ir universaliai pripažįstamais principais², nenustatant *sui generis* priemonių, kuriomis tiekėjai galėtų siekti savo teisėtą interesų apsaugos.

Paradoksalu, tačiau nors minėtomis ES direktyvomis buvo siekiama pabrėžti, kad viešiesiems pirkimams turėtų būti būdinga savarankiška tiekėjų teisių gynimo priemonių sistema, šiuose teisės aktuose tokia sistema nėra pateikiama. Direktyvos 89/665

² Apie viešųjų pirkimų principus plačiau žr. Solo-veičikas D. Viešųjų pirkimų principai: jų taikymas remiantis Europos Teisingumo Teismo ir Lietuvos teismų praktika // Justitia 2008, t. 69.

ir Direktyvos 92/13 2 straipsnyje tik fragmentiškai užsimenama apie kelias tokias priemones, nurodant, kad (pvz., Direktyvos 89/665 2 str.): pirma, valstybės narės privalo užtikrinti, kad kuo anksčiau būtų imamasi tarpinių priemonių, kuriomis siekiama atitaisyti tariamą konkrečių interesų pažeidimą arba užkirsti kelią jas toliau pažeisti, įskaitant priemones sustabdyti arba užtikrinti viešųjų pirkimų sutarties sudarymo procedūros ar kiekvieno sprendimo, kuri priėmė perkančioji organizacija, įgyvendinimo sustabdymą. Taip pat numatyta, kad valstybių narių nacionalinėje teisėje turėtų būti įtvirtintos laikinosios apsaugos priemonės, kurios sudarytų prielaidas tiek įgyvendinti viešųjų pirkimų pažeidimų prevenciją, tiek ir grąžinti viešojo pirkimo procesą į pradinę stadiją, jeigu viešuosius pirkimus kontroliuojantis subjektas arba teismas konstatuotų, jog dėl padarytų perkančiosios organizacijos pažeidimų jos priimti sprendimai yra neteisėti. Antra, minėtose ES direktyvose nurodyta, kad valstybės narės privalo garantuoti galimybę „panaikinti arba užtikrinti neteisėtai priimtų sprendimų panaikinimą“; tai reiškia, kad nacionalinėje teisėje turi būti numatytas specifinis tiek priimtų perkančiosios organizacijos neteisėtų sprendimų panaikinimo, tiek sudarytų viešojo pirkimo sutarčių nuginčijimo ar negaliojimo mechanizmas. Trečia, nustatoma, kad tiekėjų teisių gynimo vykdant viešuosius pirkimus neatsiejama dalis yra jų patirtų nuostolių dėl perkančiosios organizacijos padarytų teisės pažeidimų atlyginimo institutas, kuris turi būti įtvirtintas nacionaliniuose teisės aktuose. Taigi analizuojamose ES tiekėjų teisių gynimo direktyvose įtvirtintas „įvadas“ į tiekėjų teisių gynimo priemonių sistemą,

pateikiant minimalius privalomus reikalavimus valstybėms narėms ir kartu paliekant joms plačią diskrecijos teisę suformuoti autentišką tiekėjų teisių gynimo priemonių viešųjų pirkimų srityje sistemą. Kai kurie autoriai tokią valstybių narių teisę vadina nacionalinės autonomijos (Sue Arrowsmith) [8, p. 1387] arba procesinio autonomiškumo (Christopher Brown) [9, p. 482] principu. Pažymėtina, kad dėl to, jog aptariamų ES tiekėjų teisių gynimo direktyvų normos nėra aiškios ir besąlygiškos bei turi būti įgyvendinamos pačių valstybių narių, jos nėra tiesiogiai galiojančios ir taikomos, todėl teisės subjektai negali jomis tiesiogiai remtis nacionaliniame teisme gindami viešojo pirkimo proceso metu pažeistas teises. Tačiau būtina atkreipti dėmesį į tai, kad šių ES direktyvų nuostatas *privaloma* taikyti netiesiogiai, taip įgyvendinant ES direktyvų netiesioginio veikimo nacionalinėje jurisdikcijoje koncepciją³.

Be to, kas yra numatyta Direktyvos 89/665 ir Direktyvos 92/13 2 straipsnyje ir be nuostatos, kad valstybės narės turi

³ Plačiau apie ES direktyvų netiesioginį veikimą žr. ETT byloje C-14/83, *Von Colson*, [1984] ECR 1891, kur Teismas nurodė, kad yra „[...] Nacionalinio teismo pareiga aiškinti ir taikyti valstybės narės teisę, kuria įgyvendinamos direktyvos normos, taip, kad būtų užtikrinti ir garantuoti ES teisės ir direktyvos tikslai [...]“⁴. Kitoje ETT byloje C-106/89, *Marleasing SA*, [1990] ECR I-4135 Teismas teigė, kad „[...] kaip Teismas konstatavo *Von Colson* sprendime, valstybių narių pareiga, kylanti iš direktyvos, garantuoti direktyvoje numatytą rezultatą, ir ši jų pareiga imtis visų bendrų arba konkrečių tinkamų priemonių tam, kad būtų įgyvendinta ši pareiga, įpareigoja ir visas nacionalines institucijas, įskaitant teismus. Todėl, taikydami nacionalinę teisę, nepriklausomai nuo to, ar nacionalinės teisės normos buvo priimtos prieš įsigaliojant direktyvai ar po to, nacionaliniai teismai privalo aiškinti ir taikyti teisės normas taip, kad, maksimaliai, kiek įmanoma, toks aiškinimas atitiktų direktyvos gramatinį tekstą ir ja siekiamą tikslą, tam, kad būtų garantuotas ja siekiamas rezultatas [...]“.

teisę savarankiškai formuoti tiekėjų teisių gynimo priemonių sistemą viešųjų pirkimų srityje, minimose ES direktyvose įtvirtinami dar keli reikalavimai, kurių privalo laikytis ES teisės aktus įgyvendinančios valstybės. Pirma, kiekviena valstybė privalo užtikrinti, kad tiekėjų teisių gynimo priemonių visuma būtų formuojama efektyvumo principo kontekste. Direktyvos 89/665 1 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad valstybės narės imasi reikiamų priemonių užtikrinti, jog sutarčių sudarymo procedūrų atžvilgiu perkančiosios organizacijos priimti sprendimai galėtų būti veiksmingai ir, svarbiausia, kuo greičiau apsvarstyti iš naujo atsižvelgiant į tiekėjų teisių gynimo ES direktyvose nurodytas sąlygas todėl, kad tokie sprendimai pažeidė Europos Bendrijos (toliau – EB) teisę dėl viešųjų pirkimų arba nacionalines tą teisę įgyvendinančias taisykles. Komentuojant minėtą Direktyvos 89/665 1 straipsnio 1 dalį reikėtų pažymėti, kad joje įtvirtintas reikalavimas valstybėms narėms nustatyti tokias tiekėjų teisių gynimo priemones, jų įgyvendinimo tvarką ir procedūras, kurios realiai, o ne deklaratyviai sudarytų sąlygas tiekėjams apginti pažeistas teises ir įgyvendinti jų teisę į teisėtą viešąjį pirkimą. Tai patvirtina ir Direktyvos 89/665 1 straipsnio 7 dalies nuostatos, kur nurodoma, kad valstybės narės užtikrina, jog sprendimai, kuriuos priima už peržiūros procedūras atsakingos institucijos, būtų veiksmingai įgyvendinami. Tų reikalavimų, kuriuos suponuoja efektyvumo principo esmė ir turinys, valstybės narės privalo laikytis rengdamos nacionalinę tiekėjų teisių gynimo priemonių sistemą. Antra, Direktyvos 89/665 1 straipsnio 2 dalyje nurodyta, jog valstybės narės užtikrina, kad nebūtų dis-

kriminiuojamos įmonės, teigiančios, kad sutarčių sudarymo procedūros metu jos patyrė žalą dėl šioje ES direktyvoje numatytų skirtumų tarp EB teisę įgyvendinančių nacionalinių taisyklių ir kitų nacionalinių taisyklių. Tai reiškia, kad valstybės narės nustatydamos tiekėjų teisių gynimo priemonės turi vadovautis lygiateisiškumo principu. Todėl nacionaliniuose teisės aktuose turi būti įtvirtintos tokios tiekėjų teisių gynimo vykdančios viešuosius pirkimus priemonės ir jų įgyvendinimo tvarka, kuri būtų bent ne prastesnė ginčo šalies teisių ir pareigų turinio požiūriu, nei ta, kuri taikoma bendrai nagrinėjant skundus dėl valstybės valdžios institucijų veiksmų. Tapatūs reikalavimai numatyti ir Direktyvoje 92/13, todėl jie yra taikomi ir „komunalinio sektoriaus“ viešųjų pirkimų ginčams.

Direktyva 2007/66 buvo priimta siekiant pašalinti tuos tiekėjų teisių gynimo, kaip viešųjų pirkimų sistemos elemento, funkcionavimo trūkumus, kurių buvo dėl Direktyvos 89/665 ir Direktyvos 92/13 neišsamaus teisinio reguliavimo. Direktyvos 2007/66 preambulėje nurodoma, kad „Direktyvose 89/665/EEB ir 92/13/EEB nustatyti mechanizmai ne visuomet yra pakankami, norint užtikrinti, kad būtų laikomasi Bendrijos teisės, ypač tuomet, kai dar galima ištaisyti pažeidimus. Todėl skaidrumas ir nediskriminavimas, kuriuos siekiama užtikrinti minėtomis direktyvomis, turėtų būti stiprinami, siekiant užtikrinti, kad visoje Bendrijoje būtų sudarytos galimybės pasinaudoti direktyvomis [...] įgyvendinto viešųjų pirkimų taisyklių modernizavimo ir supaprastinimo teigiamu poveikiu“ [4]. Taigi ES tiekėjų teisių gynimo direktyvų autoriai neįvertino to, kad vien efektyvumo

principo įtvirtinimas ir fragmentinis tiekėjų teisių gynimo priemonių reglamentavimas direktyvose nebus toks veiksmingas kaip buvo tikimasi rengiant ir priimant šiuos ES viešųjų pirkimų teisės aktus. Esant tokiai valstybių narių diskrecijos teisei, kokia buvo numatyta Direktyvoje 89/665 ir Direktyvoje 92/13, vargu ar buvo galima tikėtis, kad visos be išimties valstybės narės nacionaliniuose teisės aktuose numatys tokias veiksmingas tiekėjų teisių gynimo priemones, kurios apsaugotų juos nuo perkančiųjų organizacijų tiesiogiai sudaromų viešųjų pirkimų sutarčių su jų pasirinktais tiekėjais, netaikant ES ir vidaus viešųjų pirkimų teisės reglamentuotų pirkimo taisyklių ir panašiai. Todėl Direktyva 2007/66 pirmiausia siekiama sudaryti galimybes tiekėjams veiksmingai ginti jų pažeistas teises *iki* viešojo pirkimo–pardavimo sutarties sudarymo, numatant viešojo pirkimo procedūrą privalomo sustabdymo institutą (angl. *standstill*). Be to, šiuo teisės aktu siekiama reglamentuoti viešojo pirkimo–pardavimo sutarties negaliojimo institutą (angl. *ineffectiveness*) kaip savarankišką tiekėjų teisių gynimo priemonę. Bendrosios teisės sistemos teisės literatūroje sutarties negaliojimo institutas dar vadinamas sankcija (angl. *sanction of ineffectiveness*) arba nuobauda (angl. *penalty of ineffectiveness*) [10, p. 146], tačiau siekiant inkorporuoti šią tiekėjų teisių gynimo priemonę Lietuvos teisėje, sutarties negaliojimas neturėtų būti tapatinamas su nuobauda, nes tai tokia teisių gynimo priemonė, kuri bus tiesiogiai susijusi su sandorio negaliojimo teisiniais pagrindais, numatytais CK 1.78 ir 1.96 straipsniuose.

Apibendrinant galima teigti, kad net ir įgyvendinant visoje ES tiekėjų teisių

gynimo viešųjų pirkimų srityje priemonių reformą, kurios ypač siekiama Direktyva 2007/66, valstybėms narėms vis dar paliekama teisė pačioms spręsti, kokios tiekėjų teisių gynimo priemonės labiausiai atitiktų efektyvumo principą. Tai reiškia, kad jeigu pavienės valstybės narės mano, jog turi būti numatytos papildomos ir / arba griežtesnės priemonės, kurias įgyvendindami tiekėjai galėtų reaguoti į perkančiųjų organizacijų pažeidimus, jos turi teisę tai numatyti vidaus teisės aktuose. Tačiau valstybės narės yra įpareigojamos garantuoti, kad nacionaliniuose teisės aktuose būtų reglamentuojami viešojo pirkimo–pardavimo sutarties sudarymo sustabdymo ir jos negaliojimo institutai.

2. Efektyvumo principas

Minėta, kad *efektyvumo principas* yra vienas iš ES direktyvų dėl tiekėjų teisių gynimo pagrindų, nes šiuo principu remiamasi formuojant tiekėjų teisių gynimo viešųjų pirkimų srityje koncepciją. Teisingai pažymėjo Martin Trybus, kuris teigia, kad užtikrinant veiksmingą tiekėjų teisių gynimą galima tikėtis, jog teisės aktuose numatytos viešųjų pirkimų taisyklės bus realiai įgyvendinamos, o tiekėjai pasitikės viešųjų pirkimų sistema kaip sąžiningos konkurencijos prielaida [11]. Galima teigti, kad viešųjų pirkimų efektyvumo principas yra specifine bendrojo ES teisėje taikomo *effet utile* principo išraiška. Šio principo kvintesencija yra efektyvus, operatyvus ir nedeklaratyvus tiekėjų pažeistų teisių gynimas tiek iki viešojo pirkimo sutarties sudarymo, tiek ją sudarius (ypač, kai yra aktualus žalos atlyginimo klausimas ir pan.). Be to, šis principas reiškia, kad ES

tiekėjų teisių gynimo direktyvų nuostatos turi būti taikomos efektyviai ne tik ES, bet ir nacionalinės viešųjų pirkimo teisės lygiu. Šio principo taikymo subjektai yra perkančiosios organizacijos ir viešųjų pirkimų ginčus nagrinėjančios institucijos, kurios, sprendamos konkretų ginčą arba vertindamos faktines aplinkybes ir konstatuodamos esamą ir (arba) realiai potencialų viešųjų pirkimų taisyklių pažeidimą, privalo imtis priemonių, kad tiekėjų teisės būtų nepažeistos (pvz., sustabdant viešojo pirkimo procedūras, panaikinant priimtus neteisėtus perkančiųjų organizacijų sprendimus ir pan.), o jeigu tokios teisės ir teisėti interesai yra pažeisti, – imtis priemonių, kad būtų galima atkurti tiekėjo teisinę padėtį, buvusią iki pažeidimo. Efektyvumo principo taikymą viešiesiems pirkimams ETT pabrėžia daugelyje jo nagrinėjamų bylų. Precedentinėje *Alcatel* [12] byloje teismas nurodė, kad ES direktyvos dėl tiekėjų teisių gynimo turi būti aiškinamos ir taikomos taip, kad būtų sudaromos sąlygos tiekėjams ginčyti visus perkančiųjų organizacijų sprendimus ir / arba veiksmus, kuriais pažeidžiamos tiekėjų teisės.

Analizuojant šiandienę ETT jurisprudenciją viešųjų pirkimų teisės srityje, galima pastebėti akivaizdžią efektyvumo principo puoselėjimo tendenciją. Tai, kad šis principas gana dažnai yra net absoliutus, iliustruoja *Lämmerzahl* bylos [13] pavyzdys. Šioje byloje ETT privalėjo spręsti du teisės požiūriu reikšmingus klausimus. Pirma, Liuksemburgo teismo buvo prašoma nurodyti, ar procesiniai terminai, kurie riboja tiekėjų teisę pateikti skundą dėl viešojo pirkimo procedūrų metu padarytų pažeidimų, yra suderinami su ES viešųjų

pirkimų teise. Antra, ETT sprendė subjektyvaus veiksnio, t. y. tiekėjo žinojimo apie jo galimą teisių pažeidimą svarbą ir reikšmę ginant jo pažeistas teises. Kitaip tariant, ši byla yra ypatinga tuo, kad ja sprendžiamas perkančiosios organizacijos arba nacionalinio teismo diskrecijos atsisakyti nagrinėti tiekėjo pretenziją ar ieškinį, kai praleisti nustatyti procesiniai terminai, klausimas. Be to, buvo svarbu išsiaiškinti, kiek plati yra tokia viešųjų pirkimų ginčus sprendžiančių institucijų (perkančiųjų organizacijų) teisė: t. y. ar galima taikyti procesinius terminus, ribojančius teisę reikšti pretenziją ir teikti ieškinį teismui, dėl ankstyvosios viešojo pirkimo proceso stadijos metu padarytų pažeidimų? Jeigu tokia galimybė egzistuoja, ar šis teisių ribojimas apima vėlesnės viešojo pirkimo proceso stadijos metu padarytus pažeidimus ir ar dėl jų tiekėjui taip pat nebėra galimybių kreiptis į perkančiąją organizaciją arba teismą? Būtina pažymėti, kad *Lämmerzahl* byloje tiekėjas, žinodamas, jog perkančioji organizacija netinkamai taiko nacionalinės viešųjų pirkimų teisės normas konkrečiu atveju, teikė pasiūlymą, ir tik jo pasiūlymui netapus geriausiu, ginčijo viešojo pirkimo procedūras. Tiekėjas teigė apie savo pažeidimus sužinojęs tik gerokai vėliau, kaip gavo jų konsultuojančių teisininkų išvadą. Taigi ETT privalėjo atsakyti į klausimą, koks yra balansas tarp efektyvumo principo ginant tiekėjų teises ir subjektyvaus veiksnio reikšmės, ypač tais atvejais, kai tiekėjai žino arba turėjo ir galėjo žinoti apie jų teisių pažeidimą, o tai suponavo jų pareigą rūpestingai ginti savo teisėtus interesus, pateikiant pretenziją perkančiajai organizacijai nedelsiant.

Generalinė advokatė E. Sharpston, pateikdama savo nuomonę teismui, minėtus

klausimus sujungė, daugiausia dėmesio skyrė tam, kiek tiekėjas žinojo apie padarytą teisės pažeidimą, kas gali sudaryti prielaidas riboti jo teisę ginčyti perkančiosios organizacijos padarytus pažeidimus, jeigu praleistas teisės aktų nustatytas terminas. Generalinės advokatės nuomone, žinojimas apie pažeidimą, t. y. subjektyvusis kriterijus, yra esminis veiksnys, sprendžiant pretenzijos ir ieškinio pateikimo termino teisėtumo pagal ES direktyvas dėl tiekėjo teisių gynimo klausimą. Todėl E. Sharpston išvada yra, jog „Direktyva 89/665 nedraudžia atimti iš konkurso dalyvio šia direktyva suteiktos teisės į bet kurio tolesnio sprendimo, priimto per viešojo pirkimo procedūrą, peržiūrą, jeigu šis konkurso dalyvis per nacionalinėje teisėje nustatytą terminą neužginčijo procedūros, pagal kurią viešojo pirkimo konkursas neteislingai nepatenka į Bendrijos apsaugos taikymo sritį, pasirinkimo, su sąlyga, kad taikant tokį terminą faktiškai netampa beveik neįmanoma arba pernelyg sudėtinga užginčyti procedūros pasirinkimą atitinkamomis aplinkybėmis. Taip būtų tuo atveju, jeigu skelbime apie pirkimą arba pirkimo dokumentuose pateikta informacija būtų nepakankama pakankamai gerai informuotam ir normaliai rūpestingam konkurso dalyviui suprasti, kad buvo naudojama ne ta procedūra. [...]“ [14].

ETT minėtus klausimus analizavo atskirai. Pasisakydamas dėl nacionalinių teisės aktų nuostatų, kurios nustato terminus pretenzijai arba ieškiniiui pareikšti, ypač kai sprendžiamas klausimas yra susijęs su ankstyvojoje viešojo pirkimo stadijoje padarytais tiekėjo teisių pažeidimais, teismas konstatavo, kad tokie valstybės narės teisės aktai yra suderinami su ES viešųjų pirkimų

teise ir efektyvumo principu, su sąlyga, kad taikant tokius teisės gynimą apribojančius terminus apskritai nepasidarytų neįmanoma arba iš esmės sunku taikyti tiekėjų teisės gynimo būdus, numatytus ES teisėje. Tokią savo išvadą Liuksemburgo teismas grindė anksčiau suformuotais precedentais *Universale-Bau* [15] ir *Santex* [16] bylose. Analizuodamas *Lämmerzahl* bylos faktines aplinkybes, Liuksemburgo teismas nurodė, jog, nors, kaip minėta, procesinis tiekėjų teisių gynimo terminas yra suderinamas su ES viešųjų pirkimų teise, jo taikymas *Lämmerzahl* bylos atveju negali būti laikomas teisėtu dėl to, jog perkančioji organizacija neužtikrino, kad tiekėjui būtų pateikta išsami informacija. Atsakydamas į antrąjį klausimą, ETT konstatavo, kad tiekėjui yra neįmanoma apginti savo pažeistos teisės, jeigu analizuojami procesiniai terminai yra pritaikomi ir ankstesniems, ir vėlesniems konkretaus viešojo pirkimo proceso metu padarytiems pažeidimams. Kitaip tariant, ankstyvesiems pažeidimams ginčyti nustatyti procesiniai terminai ir jų pasibaigimas negali riboti tiekėjo teisės ginčyti vėlesnius perkančiosios organizacijos padarytus pažeidimus. Taigi, remiantis formuojama ETT praktika, galima teigti, jog nors nustatyti nacionalinėje teisėje procesinius terminus, ribojančius tiekėjų teisių gynimą vykdant viešuosius pirkimus, ir juos taikant yra teisėta pagal ES direktyvas dėl tiekėjų teisių gynimo, tokie terminai negali būti taikomi, taip pat draudžiama atsisakyti nagrinėti tas pretenzijas ar ieškinius, kurie pateikiami nors ir praleidus nustatytus terminus, tačiau dėl nepakankamo žinojimo tiekėjas negalėjo inicijuoti savo teisių gynimo anksčiau. Pritartina teisės doktrinoje pateikiamai

nuomonei, kad tiekėjo žinojimas apie teisės pažeidimą yra esminis veiksnys sprendžiant dėl procesinių terminų taikymo ir atsisakymo nagrinėti pretenziją arba tiekėjo ieškinį galimybės [17, p. NA 46] Tai reiškia, kad efektyvumo principo ir ES direktyvų dėl tiekėjų teisių gynimo kontekste procesiniai terminai, nustatyti tiekėjų teisėms ginti vykdant viešuosius pirkimus, negali būti naikinamieji.

Iš esmės teisingą praktiką formuoja ir Lietuvos teismai, taikydami VPI 94 straipsnio normas⁴, išskyrus toliau aptariamus VPI 94 straipsnio 2 dalies normų tiek reglamentavimo, tiek taikymo trūkumus. Lietuvos apeliacinis teismas vienoje iš nagrinėtų bylų nurodė, kad „teisė kreiptis į teismą dėl pažeistų teisių gynybos yra viena iš pamatinių kiekvienam asmeniui garantuojamų teisių. Nors ši teisė nėra absoliuti ir turi būti įgyvendinama įstatymų nustatyta tvarka bei sąlygomis, tačiau kiekviena įstatymo nuostata, ribojanti tokią asmens teisę kreiptis į teismą, negali būti aiškinama plečiamai. Dėl to ir terminai, nuo kurių priklauso asmens teisė kreiptis į teismą, gali būti laikomi naikinamaisiais tik tokiu atveju, kai tai akivaizdu iš įstatymo nuostatų turinio. Nagrinėjamu atveju VPI normų aiškinimas [...] neduoda pakankamo pagrindo teigti, kad [...] penkių dienų terminas yra naikinamasis. Šią išvadą patvirtina ir VPI 121 str. 2 d., kurioje numatyta, kad perkančioji organizacija nagrinėja tik tas tiekėjų pretenzijas,

⁴ Iki 2008 m. rugsėjo 15 d. tapačios normos buvo įtvirtintos VPI 121 straipsnyje (VPI 2, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 16, 17, 18, 19, 22, 23, 24, 27, 28, 30, 31, 33, 38, 39, 41, 51, 57, 58, 70, 72, 75, 79, 81, 93, 95, 98, 100 straipsnių, IV skyriaus, 1 ir 2 priedėlių ir priedo pakeitimo ir papildymo įstatymas (Valstybės žinios, 2008-07-17, Nr. 81-3179).

kurios gautos iki pirkimo sutarties sudarymo. Taigi minėtų teisės normų analizė leidžia teigti, kad teisė paduoti pretenziją negrįžtamai išnyksta ir terminas minėtam veiksmui atlikti negali būti atnaujinamas tik po to, kai jau yra pasirašyta pirkimo sutartis su paskelbtu konkurso laimėtoju. Tuo remdamasi teisėjų kolegija sprendžia, kad klausimas, ar pretenzijos padavimo terminas gali būti atnaujinamas ar ne, priklauso nuo to, ar jau sudaryta pirkimo sutartis“ [18]. Kitoje byloje teismas pakartojo, kad teisė kreiptis į teismą teisminės gynybos yra viena iš pamatinių kiekvienam asmeniui garantuojamų teisių (Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 str. 1 d., Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 str. 1 d., CPK 5 str.) ir jog kiekviena įstatymo nuostata, ribojanti tokią asmens teisę, negali būti aiškinama plečiamai [19]. Teismas tęsė nuroydamas, kad, siekiant išsiaiškinti, ar VPI 121 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas penkių dienų terminas, kaip galima numanyti, pažeistai subjektinei teisei ginti yra naikinamasis, turi būti atsižvelgiama ir į VPI 120 straipsnio 2 dalį, nustačiusią, tiekėjo pretenzija perkančiajai organizacijai turi būti pateikta iki pirkimo sutarties sudarymo. Teismo teigimu, penkių dienų terminas subjektinei teisei ginti yra labai trumpas ir vien dėl to negali būti naikinamasis. Teismas pažymėjo, kad teisinė valstybė negali įtvirtinti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį apskritai atsisakytų teismine tvarka tirti vykdant viešąsias procedūras galbūt padarytus teisės pažeidimus remdamasi vien tuo, kad tiekėjas praleido labai trumpą terminą pretenzijai pareikšti. Tai sudarytų sąlygas daryti išvadą, jog toleruojami ir tokie vie-

šieji pirkimai, kurie vykdomi pažeidžiant įstatyme nustatytus reikalavimus. Tokiu atveju pretenziją pateikęs tiekėjas tik dėl to, jog labai operatyviai nesureagavo į galbūt padarytą teisės pažeidimą, pasiliktu „už teisės ribų“. Šios aplinkybės buvo pagrindas teismui spręsti, jog įstatymų leidėjas, gindamas kitų tiekėjų teisėtus interesus, nustato naikinamąjį terminą pretenzijai pareikšti, tačiau šį terminą sieja ne su penkių dienų termino pasibaigimu, o su faktu – pirkimo sutarties sudarymu. Taigi, teisė paduoti pretenziją negrįžtamai išnyksta ir terminas minėtam veiksmui atlikti negali būti atnaujinamas tik po to, kai paskelbtas konkurso laimėtojas ir su juo pasirašyta pirkimo sutartis. Nors pirmojoje iš nurodytų Lietuvos apeliacinio teismo nagrinėtų bylų nebuvo kategoriškai teigiama, jog VPI 94 straipsnyje numatyti procesiniai terminai yra naikinamieji, pastarosios bylos *ratio* jau tiesiogiai tai įvardijama, o tai, autoriaus nuomone, yra esminė klaida, nes šių terminų kvalifikavimas kaip naikinamųjų tiesiogiai prieštarauja viešųjų pirkimų efektyvumo principui ir ETT suformuotai praktikai. Šią ydingą nuostatą kiek švelnina toliau teismo analizuojamoje byloje pateikta teisinga išvada, kad „įstatyme nustatytas trumpas pretenzijos pateikimo terminas – 5 dienos, todėl kiekvienas tiekėjas privalo domėtis viešo konkurso vykdymo eiga, sąlygomis. Tuo atveju, jeigu perkančioji organizacija, laikydamasi įstatymų reikalavimų, informavo suinteresuotus asmenis apie vykdomą konkursą, galima daryti išvadą, jog kiekvienas tiekėjas apie konkursą informuotas tinkamai ir turi operatyviai ginti galimai pažeistas subjektines teises. Toks teisinis reguliavi-

mas reiškia, jog įstatymų leidėjas tiekėjo pretenzijos perkančiajai organizacijai termino pradžią susiejo su *subjektyviu objektyvių aplinkybių* (išskirta autoriaus) vertinimu, t. y. iš esmės įtvirtino ne tik perkančiosios organizacijos pareigą tinkamai informuoti tiekėjus apie vykdomą konkursą, bet ir tiekėjo pareigą domėtis vykdomu konkursu, elgtis pagal *bonus pater familias* standartą ir operatyviai ginti galimai pažeistas subjektines teises. Tiekėjas yra juridinis asmuo, todėl jam keliami aukštesni atidumo, kruopštumo, rūpestingumo reikalavimai. Ne pirmą kartą dalyvaudamas atvira konkurse, tiekėjas (ieškovas) turi būti atidus, domėtis viešai skelbiama informacija ir operatyviai reaguoti į perkančiosios organizacijos veiksmus ar neveikimą, o galimai pažeistas subjektines teises ginti VPI 94 straipsnio tvarka ir terminais“ [19]. Taigi, įvertinant Lietuvos teismų formuojamą VPI 94 straipsnio aiškinimo ir taikymo praktiką, būtų galima teigti, kad, pirma, teismai teisingai mano, jog VPI 94 straipsnyje numatyto termino atnaujinimas priklauso nuo subjektyvaus veiksnio, t. y. nuo to, kiek, kada ir kokiomis aplinkybėmis tiekėjas sužinojo apie savo teisių pažeidimą viešųjų pirkimų procese. Tokia teismų išvada tiesiogiai įgyvendinama Liuksemburgo teismo formuojama praktika analizuojamose bylose. Antra, Lietuvos teismų formuojama praktika, pagal kurią aptariamas terminas iki viešojo pirkimo sutarties sudarymo laikytinas atnaujinamuoju, o ją sudarius – naikinamuoju, yra neteisinga ir neteisėta pagal ES viešųjų pirkimų teisę ir efektyvumo principą, nes tokia praktika tiesiogiai prieštaraujama *Lämmerzahl* ir *Santex* bylose suformuotoms

teisės taisyklėms. Trečia, galima teigti, kad tokios iš dalies ydingos praktikos šaltinis yra VPI 94 straipsnio 2 dalies normos, kur numatyta, jog perkančioji organizacija nagrinėja tik tas tiekėjų pretenzijas, kurios gautos iki pirkimo sutarties sudarymo. Būtina pažymėti, kad toks nacionalinis teisinis reguliavimas, autoriaus nuomone, taip pat tiesiogiai prieštarauja ES direktyvose dėl tiekėjų teisių gynimo įtvirtintam efektyvumo principui su sąlyga, kad ir jeigu šios normos prasmė ir tikslas yra toks, kaip nurodoma teismų formuojamoje praktikoje. Tokiu atveju šį teisinio reguliavimo defektą, t. y. VPI 94 straipsnio 2 dalies nuostatų prieštaravimą ES viešųjų pirkimų teisei, gali ištaisyti būtent nacionaliniai teismai, kurie, vadovaudamiesi ETT suformuota doktrina *Santex* ir kitose bylose, privalo netaikyti nacionalinės teisės normos, jeigu ji prieštarauja ES teisei ir tokiu būdu jos laiduojamą subjektinę teisę padaro negalimą arba neįmanomą. Kitaip tariant, nacionaliniai teismai turėtų netaikyti VPI 94 straipsnio 2 dalies normos, vertinti tik tiekėjo žinojimą apie jo teisių pažeidimą ir priklausomai nuo to skaičiuoti pretenzijų pateikimo terminą. Šis terminas turi būti laikomas atnaujinamu ir siejamas ne su viešojo pirkimo sutarties sudarymu, o, kaip teisingai yra nurodęs Lietuvos apeliacinis teismas vienoje iš pateiktų analizuotų bylų, – su subjektyviu objektyvių aplinkybių vertinimu. Antraip galima situacija, kai, pavyzdžiui, tiekėjas, sužinojęs apie devintą dieną po preliminarios eilės paskelbimo padarytą jo teisės pažeidimą, negalės jos ginti remdamasis nacionaline viešųjų pirkimų teise (VPI 94 str. ir 95 str.), nes perkančioji organizacija vienuoliktą dieną jau bus sudariusi

viešojo pirkimo sutartį. O ES viešųjų pirkimų teisės įtvirtinamas efektyvumo principas tokią teisę tiekėjui laiduoja. Būtina priminti, kad vienas iš tiekėjų teisių gynimo būdų viešųjų pirkimų srityje yra žalos atlyginimas (VPĮ 96 str.). Nesuprantama, kodėl tiekėjo teisė reikalauti šio teisių gynimo būdo gali būti eliminuojama priklausomai nuo to, viešojo pirkimo sutartis yra sudaryta ar ne. Kaip žinoma, žalos atlyginimas kaip tik yra itin tinkama tiekėjo teisių gynimo viešųjų pirkimų srityje priemonė, kai viešojo pirkimo sutartis yra sudaryta ir dėl atitinkamų priežasčių nėra galimybių jos laikyti niekine arba negalima restitucija. Tačiau, kaip minėta, formuojama teismų praktika Lietuvoje praktiškai eliminuoja šį teisės gynimo būdą. Todėl tokia praktika keistina, o Lietuvos įstatymų leidėjas turėtų atitinkamai pakeisti VPĮ 94 straipsnį, nurodydamas, kad ši dalis netaikoma tais atvejais, kai sprendžiamas pretenzijos ar ieškinio terminų atnaujinimo klausimas. Iki tol patys teismai turėtų keisti formuojamą praktiką ir netaikyti VPĮ 94 straipsnio 2 dalies normų tais atvejais, kai sprendžiamas procesinių terminų atnaujinimo klausimas, nes, autoriaus nuomone, VPĮ 94 straipsnio 2 dalies normos nėra skirtos šiam klausimui reguliuoti. Pažymėtina, kad *mutatis mutandis* turi būti aiškinaamos ir taikomos VPĮ 95 straipsnio nuostatos, kuriomis reglamentuojamas procesinis terminas paduoti ieškinį. Galiausiai, ketvirta, Lietuvos įstatymų leidėjas turėtų papildyti VPĮ 95 straipsnio 3 dalį, nurodydamas, kad viešųjų pirkimų ginčai sprendžiami ir tiekėjų teisės ginamos vadovaujantis efektyvumo principu. Tokiu būdu VPĮ normos būtų tiesiogiai suderintos su ES direktyvų dėl tiekėjų teisių gynimo reikalavimais.

Baigiant apie efektyvumo principą užtikrinant tiekėjų teisių gynimą viešųjų pirkimų srityje, reikėtų paminėti, kad *Lämmerzahl* bylos pavyzdys iliustruoja šio principo reikšmę ir leidžia padaryti išvadą, kad tiek formalus procesinių terminų taikymas, tiek konkrečių tiekėjų teisių gynimo priemonių (laikinių apsaugos priemonių, žalos atlyginimo, sutarties negaliojimo instituto ir pan.) taikymas yra pirmiausiai susijęs su atsakymu į klausimą, kaip efektyviai turi būti ginamos tiekėjo teisės ir kokiomis priemonėmis galima sugrąžinti *status quo*, jeigu konstatuojama, kad jos yra pažeistos.

3. Laikinosios apsaugos priemonės

Igyvendinant *teisminį* tiekėjų teisių gynimą, laikinosios apsaugos priemonės, kaip svarbus civilinio proceso teisės institutas, yra ne mažiau reikšmingos ir viešųjų pirkimų teisėtai ir teisingai praktikai užtikrinti. Šio instituto svarba vykdant viešuosius pirkimus pasireiškia tuo, kad nuo to, kaip, kiek ir kokiomis sąlygomis taikomos laikinosios apsaugos priemonės teismams nagrinėjant viešųjų pirkimų ginčus, priklauso, kiek efektyviai bus ginamos pažeistos tiekėjų teisės ir kaip bus įgyvendinti viešųjų pirkimų tikslai. Nepritaikius laiku ir tinkamai laikinių apsaugos priemonių, iš esmės sumažinama arba kai kuriais atvejais net *de facto* eliminuojama galimybė apginti pažeistas tiekėjo teises viešuosiuose pirkimuose. Taip yra todėl, kad viešojo pirkimo procesui sparčiai tęsiantis (pvz., paskelbiant preliminarią eilę, viešojo pirkimo laimėtoją ir galiausiai sudarant viešojo pirkimo sutartį) tiekėjui vėliau atsiranda objektyvios kliūtys grąžinti visą procesą į *status quo*, nes neretai tuo metu, kai teismas išsprendžia

šalių ginčą ir priima sprendimą, ne tik būna sudaryta viešojo pirkimo sutartis, bet ir yra pasibaigęs ir tokios sutarties vykdymas. Kitaip tariant, vien dėl to, kad nebuvo tinkamai ir laiku taikytos laikinosios apsaugos priemonės, vėliau nelieka galimybių ištaisyti viešojo pirkimo proceso trūkumų, dėl kurių buvo pažeisti teisėti tiekėjų interesai, taip pat nebėra galimybių taikyti korekcijos procedūros. Tai reiškia, kad nuo to, ar tinkamai ir laiku yra pritaikomos laikinosios apsaugos priemonės, taip pat priklauso, ar bus įgyvendinamas *ex injuria non ius oritur* principas. Pažymėtina, kad tais atvejais, kai viešojo pirkimo sutartis jau yra sudaryta tuo metu, kai įsiteisėja teismo sprendimas, kuriuo konstatuojama, jog tiekėjo teisės buvo pažeistos, gindami savo teises tiekėjai, nesant galimybės siekti viešojo pirkimo sutarties sudarymo su konkrečiu tiekėju, turi teisę reikalauti žalos atlyginimo (VPĮ 96 str.). Tačiau Lietuvos teismų praktikoje retai pasitaiko ginčų dėl žalos, atsiradusios dėl viešojo pirkimo taisyklių pažeidimo, atlyginimo, nes tiekėjai nėra linkę tęsti bylinėjimosi su perkančiąja organizacija dėl prarasto procesinio suinteresuotumo, t. y. nesant realios galimybės sudaryti viešojo pirkimo sutarties tiekėjai dažniausiai toliau nesibylinėja. Todėl tinkamas laikinųjų apsaugos priemonių taikymas viešųjų pirkimų teisminiuose ginčiuose yra tiesiogiai susijęs su efektyvumo principo įgyvendinimu ir tiekėjų teisių apsaugos garantija.

Analizuojant laikinųjų apsaugos priemonių taikymo viešųjų pirkimų civilinėse bylose klausimą, atkreiptinas dėmesys į dar kelis teisės principus, kurie taikomi kartu su efektyvumo principu, sprendžiant, konkrečiu atveju turi būti taikoma

laikinoji apsaugos priemonė ar ne. VPĮ 95 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad teismas nurodytoje dalyje įtvirtintą laikinąją apsaugos priemonę taiko vadovaudamasis ekonomiškumo principu. Lietuvos teismų praktikoje laikomasi nuostatos, kad vadovaujantis ekonomiškumo principu, kaip ir teisingumo bei kitais civilinio proceso teisės principais, reikalaujama išlaikyti proceso šalių interesų pusiausvyrą, todėl laikinosios apsaugos priemonės turi būti taikomos arba parenkamos taip, kad nesuteiktų nė vienai šaliai perdėto pranašumo ar nesuvaržytų vienos proceso šalies teisių daugiau, nei būtina teisėtam tikslui pasiekti. Teigiama, kad kiekvienas teismo atliekamas procesinis veiksmas yra neatsiejamas nuo tikslo užtikrinti ginčo šalių ir kitų suinteresuotų asmenų teisėtų interesų pusiausvyrą, nes to reikalaujama taikant minėtus universaliuosius civilinio proceso teisės principus. Tai suponuoja būtinumą vertinti, ar konkrečių laikinųjų apsaugos priemonių taikymas bus proporcingas jas taikant siekiamiems tikslams [20]. Taigi, derinant ekonomiškumo ir proporcingumo principus, kiekvienu konkrečiu atveju teismas privalo įvertinti ne tik tai, kaip taikoma laikinoji apsaugos priemonė užtikrins tiekėjo interesus, bet ir kokie neigiami *ekonominiai* padariniai atiteks perkančiąjai organizacijai ir kitiems tretiesiems asmenims dėl to, kad yra sustabdomos viešojo pirkimo procedūros, nesudaroma viešojo pirkimo sutartis arba uždraudžiama ją vykdyti. Todėl taikydamas laikinąsias apsaugos priemones teismas turi išlaikyti tinkamą tiekėjo teisių efektyvaus gynimo ir neadekvačiai didelių perkančiosios organizacijos ir (arba) trečiųjų asmenų nuostolių, patiriamų dėl tokių priemonių

taikymo, pusiausvyrą. Pažymėtina, kad, vertinant laikinųjų apsaugos priemonių taikymo galimybes remiantis ekonomiškumo principu, būtina ne *a priori* vertinti tuos nuostolingus padarinius, kurių kyla pačiai perkančiajai organizacijai, bet pirmiausia ir ypač trečiųjų asmenų, visuomenės finansinius praradimus. Kitaip tariant, turi būti vertinami tiesiogiai su planuojama sudaryti *viešojo pirkimo sutartimi* susiję negatyvūs ekonominiai padariniai (pvz., nebus galima greičiau nupirkti naujos įrangos, todėl mokesčių mokėtojai mokės daugiau už transportą, komunalines paslaugas, kurios teikiamos naudojant pasenusią įrangą, todėl savivaldos ar valstybinis biudžetas, taip pat vartotojai neteks daug pajamų, o tai yra ne ekonomiška, ir pan.), o ne išimtinai perkančiosios organizacijos nuostoliai. Pažymėtina, kad pirmiausia vertinant perkančiosios organizacijos patiriamus neigiamus padarinius dėl taikomų laikinųjų apsaugos priemonių būtų ignoruojamas teisingumo principas, nes nebūtų teisinga sudaryti prielaidas perkančiajai organizacijai pateisinti viešųjų pirkimų reikalavimų pažeidimus remiantis tuo, kad aptariamas priemonės pritaikyti jai yra ekonomiškai nenaudinga. Tai reiškia, kad perkančiosios organizacijos padaromų pažeidimų rizika negali būti perkeliama tretiesiems sąžiningiems asmenims. Tačiau, kita vertus, perkančiosios organizacijos ekonominis interesas negali būti ignoruojamas, sprendžiant laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimą. Todėl teisinga laikytina ir tokia teismų praktika, kai yra laikomasi nuostatos, jog „pagal VPI pirkimo procedūros negali būti stabdomos, jei sustabdymas ekonomiškai netikslingas, t. y. jas sustabdžius perkančioji organizacija

ar tiekėjas patirtų didesnių nuostolių už tuos, kuriuos galėtų patirti ieškinį pateikęs tiekėjas“ [21].

Nors VPI 95 straipsnyje, o juo labiau – CPK 144 straipsnyje nėra numatyta, kad, spręsdamas laikinųjų apsaugos priemonių taikymo viešųjų pirkimų byloje klausimą, teismas privalo įvertinti viešojo intereso arba viešosios tvarkos apsaugos svarbą. Lietuvos teismų praktikoje šių teisinių aspektų vertinimas yra gajus. Galima teigti, kad tokia teismų praktika yra pagrįsta natūralia logika, nes perkančiosios organizacijos visada yra daugiau ar mažiau susijusios su viešojo intereso įgyvendinimu, nes tai yra tie subjektai, per kuriuos įgyvendinamos valstybės ar savivaldos funkcijos, arba tokie subjektai yra jų valdomi, kontroliuojami ir finansuojami. Todėl, pritaikius laikinąsias apsaugos priemones nepagrįstai arba skubotai, atsiranda rizika, kad perkančioji organizacija, kuri yra atsakinga už valstybinės reikšmės ar vietos savivaldos funkcijų įgyvendinimą, negalės jų tinkamai įgyvendinti, dėl to gali būti padaroma kur kas didesnė žala, įskaitant materialinę žalą, visuomenei, nei ta žala ar nuostoliai, kuriuos patirtų konkretus tiekėjas, ginantis savo teises, kurios buvo pažeistos vykdant viešųjų pirkimų procedūras. Lietuvos apeliacinis teismas yra pažymėjęs, kad „jeigu laikinųjų apsaugos priemonių taikymas pažeistų arba pažeidžia viešąjį interesą, teismas gali atsakyti jas taikyti. Viešasis interesas apima pagrindinius principus, kuriais grindžiama valstybės teisinė sistema, valstybės ir visuomenės funkcionavimas“ [22]. Kitoje byloje šis teismas yra pažymėjęs, jog „laikinųjų apsaugos priemonių taikymas visų pirma turi užtikrinti viešo intereso apsaugą ir tik

po to siekiama kreditoriaus (ieškovo) ir skolinto (atsakovo) tarpusavio interesų pusiausvyros išlaikymo. Jeigu nustatoma, kad laikinosios apsaugos priemonės gali pažeisti viešuosius interesus ir / arba gali sutrukdyti valstybei ar savivaldybės institucijoms vykdyti Konstitucijos ginamus viešuosius interesus, teismas *turi* atsisakyti taikyti laikinąsias apsaugos priemones“ [23]. Taigi Lietuvos teismų formuojamos praktikos viešųjų pirkimų civilinėse bylose taikant laikinąsias apsaugos priemones analizė leidžia teigti, kad, be efektyvumo ir ekonomiškumo principų, teismai privalo užtikrinti viešosios tvarkos ir viešojo intereso apsaugą bei kiekvienu konkrečiu atveju vertinti, kokią įtaką šiems interesams turės tiekėjo prašomų laikinųjų apsaugos priemonių taikymas. Tokia praktika yra teisinga ir pagrįsta, tačiau, autoriaus nuomone, bet kuriuo atveju viešojo intereso apsauga negali būti absoliutinama ir itin daug dėmesio turi būti teikiama *efektyviai* ginti tiekėjo pažeistas teises. Tai patvirtinama ir Direktyvos 89/665, kuri iš dalies pakeista ir papildyta Direktyva 2007/66, 2 straipsnio 1 dalies (a) punkte, kur nurodyta, kad valstybės narės *turi* užtikrinti (vadinasi, tai **privalo** garantuoti ir nacionaliniai teismai, įskaitant ir Lietuvos teismus), jog esant pirmai galimybei ir naudojant preliminarines procesines priemones būtų taikomos laikinosios apsaugos priemonės, kuriomis siekiama *atitaisyti* tariamą pažeidimą ar *užkirsti* kelią tolesnei žalai ir (arba) konkrečioms interesams.

Panašiais kriterijais vadovaujasi ir ETT, sprenddamas laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimą viešųjų pirkimų bylose, kurios yra inicijuojamos Europos Komisijos. *Lottomatica* [24] byloje teismas laikėsi

nuostatos, kad pareiškėjas, prašydamas taikyti laikinąsias apsaugos priemones, privalo pagrįsti, jog šios priemonės nėra taikomos be „akivaizdaus pagrindo“. Kitaip tariant, ETT nurodė, kad jau prašydamas taikyti laikinąsias apsaugos priemones suinteresuotas asmuo turi pagrįsti viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo *aiškumą* (angl. *clear*) ir *akivaizdumą* (angl. *manifest*) pažeidimą. Kartu toks asmuo privalo pagrįsti, kad laikinųjų apsaugos priemonių taikymo poreikis yra *skubus*, t. y. jų nesiėmus kyla pagrįstai didelė rizika, jog bus sudaryta neteisėta viešojo pirkimo sutartis. Be to, Liuksemburgo teismas išskiria dar du kriterijus, kuriais vadovaujasi sprenddamas laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimą. Pirmiausia, ETT laikosi pozicijos, kad šios priemonės turi būti taikomos, jeigu yra pagrindžiama, jog jos yra būtinos siekiant išvengti didelių ir neatitaisomų nuostolių. Antra, teismas vertina šalių interesų pusiausvyrą, t. y. siekiama įvertinti laikinųjų apsaugos priemonių taikymo poreikio ir negatyvių padarinių, kuriuos sukels tokių priemonių taikymas, santykį [25]. Taigi galima teigti, kad minėti Lietuvos teismų taikomi kriterijai, kuriais vadovaujama sprendžiant laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimą, atitinka ETT formuojamą praktiką. Tačiau kai kurie iš ETT plėtojamų kriterijų Lietuvos teismų turėtų būti taikomi nuosekliau. Lietuvos teisės praktikoje retai galima aptikti procesinių dokumentų, kuriuose prašant taikyti laikinąsias apsaugos priemones viešųjų pirkimų bylose, būtų pagrindžiami tikėtini nuostoliai, pabrėžiamas VPĮ pažeidimo realumas, akivaizdumas ir t. t. Kitaip tariant, laikinųjų apsaugos priemonių taikymas neturėtų būti automatinis, o nacionaliniai teismai turėtų

daugiau dėmesio skirti kriterijams, kuriuos taiko ETT, įvertinti kartu su tais kriterijais, kurie Lietuvos teismų jau yra taikomi.

Analizuojant laikinųjų apsaugos priemonių institutą, būtina paminėti, kad itin didelė teisinio reguliavimo pažanga turėtų būti pasiekta perkėlus į Lietuvos teisę Direktyvos 2007/66 nuostatas, kuriomis buvo papildyta Direktyva 89/665 ir Direktyva 92/13. Pakeisto ir papildyto Direktyvos 89/665 2 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad jei nuo perkančiosios organizacijos nepriklausoma pirmosios instancijos institucija peržiūri sprendimą dėl sutarties suteikimo, tai valstybės narės turi užtikrinti, kad perkančioji organizacija negalėtų sudaryti sutarties tol, kol peržiūros institucija nepriims sprendimo dėl prašymo taikyti laikinąsias priemones ar dėl peržiūros. Kitaip tariant, šios normos numato perkančiųjų organizacijų pareigą nesudaryti viešojo pirkimo sutarties tol, kol nacionalinis teismas neišspręs laikinųjų apsaugos priemonių taikymo konkrečiu atveju klausimo. Tai itin reikšmingas ir pozityvus teisinis reguliavimas, nes būtent įtvirtinus Lietuvos teisėje ES direktyvoje numatytus reikalavimus baigsis „sutarties lenktynių“ (angl. *contract racing*) era, kai perkančiosios organizacijos, tik pasibaigus VPĮ 18 straipsnio 9 dalyje numatytam terminui, skubėdavo sudaryti viešojo pirkimo sutartis. Tiekėjai, žinodami, kad teismas turi išspręsti laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimą ne vėliau kaip per tris dienas nuo prašymo pateikimo dienos (CPK 148 str.), vėliausiai tokį prašymą, o dažniausiai – ir patį ieškinį turi pateikti ne dešimtą dieną, kaip tai leidžiama remiantis VPĮ 95 straipsniu, o šeštą ar septintą dieną, jeigu pageidauja, kad sutartis nebūtų suda-

ryta iki tol, kol teismas neišspręs viešųjų pirkimų procedūrų teisėtumo klausimo. Dažnai pasitaikydavo kuriozinių situacijų, kai perkančioji organizacija, sudariusi viešojo pirkimo sutartį su tiekėju, po valandos gaudavo teismo nutartį dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, kuri realiai nebeturėdavo jokios teisinės reikšmės, nes sutartis jau būdavo sudaryta. Taip būdavo eliminuojamas efektyvumo principas, ir daugelis tiekėjų negalėdavo tinkamai ginti savo pažeistų teisių. Perkeltas šias normas turėtų būti keičiamas tiek CPK, tiek VPĮ, numatant procedūrą, kaip ir kokia tvarka tiekėjas, pasinaudodamas teise reikšti ieškinį dėl viešojo pirkimo procedūrų, turėtų informuoti perkančiąją organizaciją apie teismui pareikštą prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, kuri, gavusi tokią informaciją, privalės „išsaldyti“ viešojo pirkimo procesą, jeigu bus likę tik sudaryti viešojo pirkimo sutartį, iki teismas priims atitinkamą nutartį.

CPK 145 straipsnio 1 dalies 13 punkte numatyta, kad laikinosios apsaugos priemonės *inter alia* yra ir kituose įstatymuose numatytos priemonės, kurių nesiėmus teismo sprendimas gali pasunkėti arba pasidaryti neįmanomas. Taigi, remiantis šia blanketine norma, viešųjų pirkimų bylose taikoma VPĮ 95 straipsnio 3 dalis, kurioje nurodyta, kad teismas taiko laikinąją apsaugos priemonę – ***pirkimo procedūrų sustabdymą***. Ši priemonė kol kas yra vienintelė laikinųjų apsaugos priemonių sąrašė. VPĮ neįtvirtina laikinųjų apsaugos priemonių, taikomų viešųjų pirkimų bylose, sistemos, o tai yra laikytina dideliu nacionalinio teisinio reguliavimo trūkumu. Kita vertus, pirkimo procedūrų sustabdymas, kaip laikinoji apsaugos priemo-

nė, yra gana plataus turinio priemonė, kurią pritaikius perkančioji organizacija neturi teisės atlikti bet kokių veiksmų, kuriais būtų tęsiamas viešųjų pirkimų procesas. Kaip žinoma, šis procesas yra tęstinio ir dinaminio pobūdžio. Perkančiosios organizacijos turi atlikti daugelį veiksmų, įgyvendinti imperatyvius VPI reikalavimus, kad būtų pasiektas galutinis rezultatas – sudaryta viešojo pirkimo sutartis. Todėl nuo to momento, kai teismas nutaria sustabdyti viešojo pirkimo procedūras ir apie tai tampa žinoma perkančiajai organizacijai, t. y. ji gauna atitinkamą nutartį iš teismo arba tiesiogiai iš tiekėjo, ji neturi teisės atlikti bet kokių tolesnių veiksmų, kuriais galėtų būti tęsiamas viešojo pirkimo procesas. Kitaip tariant, visas procesas yra „išaldomas“ (pavyzdžiui, perkančioji organizacija neturi teisės vertinti pasiūlymų, sudaryti preliminarios eilės, paskelbti laimėtojo, sudaryti viešojo pirkimo sutarties ir pan.). Taikant analizuojamą laikinąją apsaugos priemonę kartu su pirmiau minėtais principais, galima realiai ir efektyviai užtikrinti tiekėjo teisių apsaugą ir gynimą viešųjų pirkimų srityje.

Pažymėtina, kad, sprendami laikinųjų apsaugos priemonių klausimą viešųjų pirkimų bylose, teismai dažnai taiko CPK 145 straipsnio 1 dalies 6 punkte numatytą laikinąją apsaugos priemonę – **draudimą vykdyti viešojo pirkimo sutartį**, jeigu tokia sutartis yra sudaryta su perkančiosios organizacijos paskelbtu, tačiau ginčijamu viešojo pirkimo laimėtoju. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad draudimas vykdyti viešojo pirkimo sutartį turi būti taikomas tik tais atvejais, kai tiekėjas ne tik ginčija tam tikrus perkančiosios organizacijos sprendi-

mus, kuriais buvo pažeistos jo teisės (pvz., ginčijamas sprendimas atmesti tiekėjo pasiūlymą, patvirtinti preliminarį eilę, paskelbti viešojo pirkimo nugalėtoją), bet kartu ginčijama ir sudaryta viešojo pirkimo sutartis dėl jos prieštaravimo imperatyviems teisės aktų reikalavimams (CK 1.80 str.). Neteisinga yra tokia praktika, kai analizuojama laikinoji apsaugos priemonė taikoma tose bylose, kur tiekėjas neginčija viešojo pirkimo sutarties, tokia sutartis jau sudaryta ir vykdoma, o tiekėjas ginčija tik pavienių perkančiosios organizacijos sprendimų teisėtumą ir pagrįstumą. Sudarius viešojo pirkimo sutartį, viešojo pirkimo procesas yra pasibaigęs (VPI 7 str. 2 d. 1 p.). Todėl tokiais atvejais negali būti taikoma laikinoji apsaugos priemonė – draudimas vykdyti viešojo pirkimo sutartį, nes tokia priemonė yra betikslė neginčijant pačios sutarties ir ginčą siejant tik su viešojo pirkimo procesu, kuris ieškinio pateikimo dieną jau yra pasibaigęs. Tokia praktika nėra išlaikoma šalių interesų pusiausvyra, todėl ji negali būti plėtojama.

4. Žalos atlyginimas

VPI 96 straipsnyje numatyta, kad jeigu perkančioji organizacija ar tiekėjas nevykdo VPI ar kituose teisės aktuose numatytų pareigų arba jas vykdo netinkamai, arba atlieka veiksmus, kuriuos draudžia atlikti VPI, nukentėjusioji šalis turi teisę kreiptis dėl žalos atlyginimo. Tapačios nuostatos numatytos ir Direktyvos 89/665, kuri iš dalies pakeista ir papildyta Direktyva 2007/66, 2 straipsnio 1 dalies (c) punkte, kur nurodyta, kad valstybės narės turi užtikrinti, jog būtų priteisiami nuostoliai juos patyrusiems asmenims. Taigi minėtos VPI normos iš esmės įtvirtina

kelias galimas teisinės alternatyvas. Pirma, įstatymas numato, kad perkančiosioms organizacijoms, kaip ir tiekėjams, suteikiama teisė į žalos atlyginimą, jeigu tiekėjas pažeidžia VPĮ ar kituose teisės aktuose numatytas pareigas ir dėl to perkančioji organizacija patiria žalos (nuostolių). Antra, tiekėjai turi teisę reikalauti žalos atlyginimo, jeigu ji (nuostoliai) atsirado dėl perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų, vykdant VPĮ numatytus reikalavimus (arba atitinkamai – jų nevykdant, kai tai privaloma). Pastaraisiais atvejais yra įgyvendinamas vienas iš tiekėjo teisių gynimo būdų vykdant viešuosius pirkimus.

Žalos atlyginimo, kaip tiekėjų teisių gynimo institutas, nėra specifinis, t. y. jam taikomos bendrosios CK nuostatos, reglamentuojančios civilinės atsakomybės sąlygas (CK 6.245 str., 6.271 str.). Tą patvirtina ir Lietuvos teismų praktika. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš nagrinėtų civilinių bylų konstatavo, kad „pagal Viešųjų pirkimų įstatymo 123 straipsnį, nukentėjusioji šalis turi teisę kreiptis dėl žalos atlyginimo. Asmuo, reikšdamas reikalavimą dėl žalos atlyginimo, privalo įrodyti žalos padarymo faktą ir dydį. Jeigu žala daroma privalomo viešojo pirkimo nepaskelbimu ar pirkimo vykdymu neviešo pirkimo būdu, tai perkančiosios organizacijos veiksmai gali būti pripažinti neteisėtais. Tik veiksmų neteisėtumas nėra pagrindas priteisti žalą potencialiems tiekėjams. Potencialiems tiekėjams daroma žala gali būti jų negautos pajamos. Jos būtų gaunamos, jeigu šie tiekėjai laimėtų konkursą ir įgytų teisę vykdyti tiekimus, t. y. įgytų teisę vykdyti veiklą, kuri duotų pajamų. Potencialių tiekėjų interesų pažeidimas dėl privalomojo

pirkimo nepaskelbimo tiesiogiai nereiškia, kad jie vien dėl konkurso nepaskelbimo patiria nuostolių, nes negauna pajamų. Negautos pajamos yra lėšos, kurias realiai numatoma gauti, jeigu nebūtų pažeidimo. Viešojo pirkimo konkurso nepaskelbimas dar nereiškia, kad konkrečiam potencialiam pirkimo konkurso dalyviui, net jei jų yra labai apibrėžtas skaičius, daroma žala. Pajamos būtų gaunamos ne tik dėl konkurso paskelbimo. Dar yra reikalinga teisės vykdyti tiekimus gavimas po konkurso, t. y. reikia laimėti konkursą. Potencialus tiekėjas turi įrodyti, kad jam užkertamas kelias pajamoms gauti, neskelbiant viešo konkurso, pagal kurio rezultatus jis turėtų vykdyti tiekimus“ [26]. Taigi teismas patvirtino, kad žalos atlyginimui, kaip tiekėjų teisių gynimui viešuosiuose pirkimuose, yra būtini ne tik neteisėti veiksmai, kaltė, reali žala, bet ir priežastinio ryšio egzistavimo faktas. Todėl pakankamai ribotos yra tiekėjo galimybės reikalauti netiesioginių nuostolių (negautų pajamų) remiantis tik tuo faktu, kad, pavyzdžiui, perkančioji organizacija neinicijuoja viešojo pirkimo ir perka prekes ar paslaugas, kai pagal VPĮ tokiam pirkimui turi būti taikoma speciali viešojo pirkimo procedūra.

Išvados

Apibendrinant atliktą teisinį tyrimą, galima teigti, kad:

- 1) Pagrindiniai tiekėjų teisių gynimo ES teisės šaltiniai yra ES direktyvos dėl tiekėjų teisių gynimo, kuriomis pirmiausia siekiama įtvirtinti lygiateisiškumo ir efektyvumo principus.
- 2) Efektyvumas yra fundamentali prielaida užtikrinti tinkamą, operatyvų ir nedekla-

ratyvų tiekėjų teisių gynimą viešuosiuose pirkimuose. Efektyvumo principas turi būti laikomas atspirties tašku vertinant tiekėjų pretenzijas, pareikštus ieškinius, taip pat sprendžiant laikinųjų apsaugos priemonių taikymo ir (arba) žalos atlyginimo klausimus.

- 3) Siekiant užtikrinti, kad tiekėjų teisių gynimas būtų efektyvus, Lietuvos įstatymų leidėjui rekomenduojama papildyti VPĮ nustatant, kad tiekėjų teisės ginamos vadovaujantis *inter alia* efektyvumo principu. Tačiau būtina įvertinti ES teisinio reguliavimo praktiką, kuri patvirtina, jog vien remiantis efektyvumo principo įtvirtinimu teisės aktuose maksimalus rezultatas negali būti pasiektas. Būtina

atskirai reglamentuoti pavienes tiekėjų teisių gynimo priemones VPĮ. Tokia galimybė turėtų būti tinkamai pasinaudota perkeliant Direktyvos 2007/66 nuostatas į Lietuvos teisę.

- 4) Nors Lietuvos teismai iš esmės tinkamai taiko laikinąsias apsaugos priemones viešųjų pirkimų bylose, rekomenduotina papildomai įvertinti ETT taikomus kriterijus, kuriuos įgyvendinant laikinųjų apsaugos priemonių taikymas daugeliu atvejų būtų konceptualiai pagrįstesnis.
- 5) Lietuvoje nėra gausios žalos, kylančios dėl VPĮ padarytų pažeidimų, atlyginimo civilinių bylų praktikos, tačiau esama praktika patvirtina, kad žalos atlyginimui viešųjų pirkimų srityje taikomos bendrosios CK normos.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas // Valstybės žinios, 1996, Nr. 84-2000; 2002, Nr. 118-5296; 2003, Nr. 57-2529, Nr. 123-5579; 2004, Nr. 7-130, Nr. 96-3520, Nr. 116-4321.
2. 1989 m. gruodžio 21 d. Europos Tarybos direktyva dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su peržiūros procedūrų taikymu sudarant viešojo prekių pirkimo ir viešojo darbų pirkimo sutartis, derinimo (89/665/EEB) // *OJ L 395, 30/12/1989*.
3. 1992 m. vasario 25 d. Europos Tarybos direktyva dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių Bendrijos taisyklių taikymą viešųjų pirkimų tvarkai vandens, energetikos, transporto ir telekomunikacijų sektoriuose, suderinimo (92/13/EEB) // *OJ L 076, 23/03/1992*.
4. 2007 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 89/665/EEB ir 92/13/EEB dėl viešųjų sutarčių suteikimo peržiūros procedūrų veiksmingumo didinimo // *OJ 335, 20/12/2007*.
5. Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. kovo 31 d. direktyva 2004/18/EB dėl Viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo // *OJ, 2004, L 134*.
6. Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. kovo 31 d. direktyva 2004/17/EB dėl Subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų tvarkos derinimo // *OJ, 2004, L 134*.
7. Foster N.G. Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Community, Blackstone's EC Legislation 2002 / 2003, 13th edition. Oxford University Press, 2002.
8. Arrowsmith S. The Law of Public and Utilities Procurement. London: Sweet & Maxwell, 2005.
9. Bovis Christopher. EC Public Procurement: Case Law and Regulation. Oxford University Press, 2006.
10. Golding Jane, Henty Paul. The New Remedies Directive of the EC: Standstill and Ineffectiveness, (2008) 17 P.P.L.R. Issue 3.
11. Trybus Martin. Improving the Efficiency of Public Procurement Systems as Part of the European Union Enlargement Process, žr. internete adresu: <<http://www.cgu.gov.br/ivforumglobal/pdf/martintrybus2.pdf>>.
12. ETT byla C-81/98, *Alcatel Austria AG and Others v. Bundesministerium für Wissenschaft und Verkehr*, [1999] ECR I-7671.
13. ETT byla C-241/06, *Lämmerzahl GmbH v. Freie Hansestadt Bremen*, [2007]; ECR I-0000.
14. Generalinės advokatės E. Sharpston nuomonė

- byloje C-241/06, *Lämmerzahl GmbH v. Freie Hansestadt Bremen*, [2007]; ECR I-0000.
15. ETT byla C-470/99, *Universale-Bau*, [2002] E.C.R. I-11617.
 16. ETT byla C-327/00, *Santex*, [2003] E.C.R. I-1877.
 17. Dischendorfer Martin. The Application of Limitation Periods under Directive 89/665. A Note on *Lämmerzahl GmbH v. Freie Hansestadt Bremen* (C-241/06), judgement of October 11, 2007, (2008) 17 P.P.L.R. Issue 2.
 18. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 28 d. nutartis c. b. *UAB „Omnitel“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“* ir kt., civilinė byla Nr. 2-451/2008, kateg. 118.2, 69.
 19. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 22 d. nutartis c. b. *VšĮ „Versmės leidykla“ v. Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direktoriaus pavaduotojos, civilinė byla Nr. 2-712/2008, kateg. 23, 122.5 (S).*
 20. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. liepos 19 d. nutartis c. b. *AB „Rytų skirstomieji tinklai“ v. UAB „Siemens“*, civilinė byla Nr. 2-451/2007, kateg. 110.1(S).
 21. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 22 d. nutartis c. b. *UAB „Viržis“ v. „Kauno tardymo izoliatorius“*, civilinė byla Nr. 2-374/2008.
 22. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. sausio 18 d. nutartis c. b. *UAB „Technologinių paslaugų sprendimai“ v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija*, civilinė byla Nr. 2-46/2007, kateg. 110.1.
 23. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 31 d. nutartis c. b. *UAB „Sophus“ v. Panevėžio rajono savivaldybės administracija*, civilinė byla Nr. 2-364/2007, kateg. 69, 110.1.
 24. ETT byla C-272/91, *Commission v. Italy (Lottomatica)*, [1994] ECR I-1409.
 25. ETT byla C-45/87, *Commission v. Ireland*, [1988] ECR 4929.
 26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 22 d. nutartis c. b. *UAB „Litesko“ v. VšĮ „Biržų ligoninė“*; civilinė byla Nr. 3K-3-280/2007, kateg. 45.4; 93.2.22 (S).

THE PRINCIPLE OF EFFECTIVENESS AND INTERIM MEASURES AS WELL AS COMPENSATION OF DAMAGES AS THE REMEDIES IN PUBLIC PROCUREMENT

Deividas Soloveičikas

S u m m a r y

It is very likely that this is the first article in Lithuanian legal doctrine where the particular issues on remedies in public procurement law are analysed. Trying to set the very foundation of understanding of what remedies in public procurement are, the author of this publication has chosen the way of firstly general analysis of EC regulation on remedies in public procurement. After having done that the author seeks to give an in-depth view of the principle of effectiveness. It is very likely that this is the first article in Lithuanian legal doctrine where the particular issues on remedies in public procurement

law are analysed. Trying to set the very foundation of understanding of what remedies in public procurement are, the author of this publication has chosen the way of firstly general analysis of EC regulation on remedies in public procurement. After having done that the author seeks to give an in-depth view of the principle of effectiveness as a starting point of proper application of any of the remedies provided by the EC directives. Finally, this article is devoted to the research of interim measures and compensation of damages in the light of Lithuanian and in some aspects – EC law.

Įteikta 2008 m. lapkričio 27 d.

Priimta publikuoti 2009 m. sausio 16 d.